

LITURGHIERUL SLAVON DE LA SUCEVIȚA. MANUSCRIS PE PERGAMENT DIN ANUL 1607

Ieromonah dr. Petru Pruteanu

GENERALITĂȚI

Recent descoperitul manuscris este din anul 1607, din timpul lui Ieremia Movilă Voievod¹ și a fost scris în limba slavonă, pentru Mănăstirea Sucevița. În total sunt 128 de foi duble (256 de pagini), puse în 16 caiete câte 8 foi (duble) și legate într-o singură carte. După uzura ei, cartea pare să fi fost rar folosită, probabil numai la marile sărbători și la slujbele arhieresti, întrucât are și rugăciuni specifice acesteia. Totuși, din motive necunoscute, cartea a fost dezmembrată iar la relegarea ei, din lipsă de profesionalism și necunoașterea limbii slavone, caietele au fost legate greșit: 1, 3, 4, 2, 5, iar mai departe până la 16 în ordine firească. Fotografiind și constituind copia electronică a cărții, noi am corectat această greșală evidentă și am pus paginile în ordine, urmând ca același lucru să fie săvârșit și cu manuscrisul propriu-zis.

Cartea, așa cum este ea acum, conține și 4 pagini goale: 1 și 2 (cu niște inscripții ulterioare), 154 și 256, iar pagina 190 are scrise doar 2 rânduri. La pagina 103, în textul Liturghiei Sfântului Vasile cel Mare, în josul paginii, a fost scris ulterior de o altă mână (și chiar cu greșeli) textul Heruvicului din Sâmbăta Mare „Să tacă tot trupul...”. În rest, textul nu conține foarte multe completări sau corectări, fiind scris îngrijit și „profesionist”. Întrucât manuscrisul este scris pe pergament (piele foarte fină) și nu doar cu cerneală neagră și roșie, cum se întâmpla de obicei, ci și cu cerneală aurie, având și miniaturi colorate la începutul fiecărei părți, cheltuielile legate de scrierea cărții au fost probabil destul de mari. Dar despre toate acestea îi lăsăm pe specialiștii în domeniu să aprecieze valoarea artistică și materială a Liturghierului.

Textul utilizat în manuscris este asemănător cu cel din Liturghierul ieromonahului Macarie (1508) și specific perioadei de până la reformele liturgice ale mitropolitului Petru Movilă al Kievului (din anul 1640) și ale patriarhului Nikon al Moscovei (din anul 1667)². Conform vechii tradiții manuscrise, textul conține foarte multe prescurtări și multe litere adscrise.

¹ Despre aceasta scrie la p. 251 a manuscrisului, care cuprinde actul de donație a cărții de către „Ieremia Moghila Voievod” către Mănăstirea Sucevița în anul 7115 (1607), luna iulie, data de 4. Se mai spune că aceasta a avut loc în zilele „smeritului arhiepiscop Kyr Theodosie”.

² Deși manuscrisul nu dă aproape nicodată sfârșitul Ecfoniselor, care ar fi un indiciu foarte simplu pentru cei familiarizați cu greșelile corectate de patriarhul Nikon, totuși la p. 88 întâlnim mult controversatul «и во веки веком» în loc de «и во веки веков». De asemenea, în Ectenia cererilor, textul folosește „Milă și iertare a păcatelor” (p. 57 și 76), care este de influență sud-dunăreană și a rămas până astăzi în Liturghierul românesc, în loc de „Iertare și lăsare a păcatelor”, cum găsim în originalul grecesc, în textele traduse de Nikon și în traducerea Sf. Ierarh Dosoftei al Moldovei din 1679. (Mai detaliat despre această cerere vezi în cartea noastră, *Liturghia Ortodoxă: istorie și actualitate*, București 2008, p. 245.)

CUPRINSUL ȘI DESCRIEREA SUMARĂ

Manuscrisul conține următoarele capitole:

1. „Rânduiala dumnezeieștii slujiri” (pp. 3-16), care conține indicații pentru pregătirea de slujirea Liturghiei, rânduiala îmbrăcării veșmintelor și prima parte a Proscomidiei³, până la acoperirea Cinstitelor Daruri.
2. „Dumnezeiasca Slujbă a celui între Sfinți părintelui nostru Ioan Gură de Aur” (pp.17-90), care conține sfârșitul Proscomidiei și întreaga rânduială a Liturghiei Sf. Ioan.⁴
3. „Dumnezeiasca Slujbă a celui între Sfinți părintelui nostru Vasile cel Mare” (pp. 91-153), cu precizarea că întreaga Liturghie se va lua din rânduiala de mai sus și numai rugăciunile preotului (care diferă de cele ale Liturghiei lui Hrisostom) se vor citi de aici.
4. „Dumnezeiasca Slujbă a Înaintesfințitelor” (pp. 155-190).
5. „Cele diaconești de la Vecernie” (pp. 191-219), conținând de fapt întreaga rânduială a Privegherii (Vecernia, Litia⁵ și Utrenia), afară de cele 7 rugăciuni ale preotului ce se citesc în timpul Psalmului 103 și cele 12 rugăciuni ce se citesc în timpul celor 6 psalmi⁶.
6. Imediat după rânduiala de mai sus, fără titlu special, sunt date toate Otpusturile speciale (pp. 219-228); Ecfonisele după fiecare cântare a Canonul în ziua de Paști (p. 228); rugăciunea de binecuvântare a colivei la Sfinți (pp. 229-230); rugăciunea de binecuvântare a colivei pentru cei adormiți cu întreaga rânduiala a Trisaghionului (pp. 231-234)⁷.
7. Din josul paginii 234 și până la sfârșit sunt scrise rugăciunile de hirotésie și hirotonie în citeț, ipodiacon, diacon și preot. Acestea au fost redactate în această carte probabil din cauza deselor slujbe arhieresti cu hirotonii.

³ Conform tradiției din sec. XIV-XVII, Maica Domnului și Sfinții erau doar pomeniți la Proscomidie, fără ca pentru ei să se scoată miride; sau scotea una pentru Maica Domnului și alta pentru Sfinți, fără ca aceștia să fie grupați în 9 cete. De asemenea observăm că între aceste pomeniri ale Sfinților se invocă nu numai „ocrotirile cistitelor netrupești puteri”, adică Sfinții Îngeri, ci și „puterea cinstitei și de viață făcătoarei Cruci”. (Despre aceste se va putea citi în ediția a II-a a cărții noastre, care este în curs de elaborare).

⁴ Interpolarea Troparului Ceasului al III-lea în Epicleză este făcută după obiceiul timpului, fragmentând rugăciunea de invocare, și nu înaintea acesteia, cum se zice în prezent în B.O.R. (Despre aceasta vezi în cartea noastră *Liturghia ortodoxă: istorie și actualitate*, pp. 115-121.)

⁵ Rugăciunile Litiei rostite de diacon și de preot nu conțin nume de sfinți, ci numai enumerarea categoriilor acestora: proroci, apostoli, ierarhi, mucenici și cuvioși. Această practică se respectă și astăzi în mai multe mănăstiri ale Sfântului Munte Athos.

⁶ După obiceiul timpului, acestea erau probabil redactate într-o carte aparte, în format mai mic, pe care preotul să o poată ține în mână în fața Sfintelor Uși.

⁷ După tradiția veche, păstrată și astăzi în toate Bisericile de limbă greacă, Liturghia nu conține Ectenie de pomenire a celor adormiți. Aceasta se rostea doar sâmbăta, înainte de Otpustul Liturghiei, odată cu binecuvântarea colivei.